

2016 Vijftig jaar D66 als comeback party

Pieter Fokkink

50 jaar D66 als "comeback party"?

Pieter Fokkink¹

Hoe gaat D66 Abraham zien? Op 14 oktober 2016 viert c.q. herdenkt D66 dat 50 jaar geleden, na de "Nacht van Schmelzer", de partij geregistreerd c.q. opgericht is als nieuwe politieke partij. Maar heeft het huidige D66 na twee forse reanimaties nog wel iets van de oorspronkelijke identiteit behouden?

De wijze waarop naar ons politieke stelsel werd gekeken als een bouwwerk van zuilen, waarop het politieke dak van tolerante samenwerking was gebouwd, bleek een farce. De verzuiling was niets anders dan een publiek gefinancierd stelsel van eigenmachtige private, veelal confessionele, instellingen over het gehele veld van het economische en sociale leven. Het particularisme vormt de kern van de Nederlandse politieke cultuur. Het zijn de politieke elites die proberen om kerkvolk, het werkvolk, het ondernemersvolk achter hun belangen te krijgen en wanneer de greep op die achterban verslapt, blijken de elites niet in staat te zijn tot een stabiele politieke samenwerking. Democratie is beperkt tot het mogen kiezen van partijen die niet zeggen wat ze gaan doen en niet doen wat ze wel zeggen. Verantwoording over gedane zaken wordt niet afgelegd en gereduceerd tot het vragen van steun voor niet waar te maken beloften.

Wie oppervlakkig naar de geschiedenis van D66 kijkt ziet een serie van hoge pieken en diepe dalen, twee stadhoudersloze tijdperken met libertijnse en puriteinse facties, en een permanente verdeeldheid over koers en vaart; kortom een partij in alle opzichten in de geest van de Republiek.

Het radicaaldemocratische begin

Over het hoe en waarom is en wordt er al genoeg geschreven. Hier gaat het om een reflectie. Een radicaaldemocratische identiteit stelt het democratische als zodanig centraal, zonder voorvoegsel van christelijk, liberaal of sociaal als inkleuring van

het democratische. Democratie als doel voor de positie van de burger in het politieke en maatschappelijke bestel, en niet alleen als middel. Toeval of niet, met de entree van d'66 in het politieke spectrum, kwam in 1967 een einde aan de al vanaf 1917 bestaande parlementaire meerderheid voor het confessionele centrum. Als geen ander wist Hans van Mierlo dat je pas verworven inzichten niet met het overschrijden van de maximum snelheid moet willen implementeren. En toch werd hij daar zelf het slachtoffer van. Het wegvallen van de permanente confessionele meerderheid in 1967 leek de weg te openen voor partijvernieuwing. Daarom werden de drie confessionele partijen bij de vorming van het kabinet-den Uyl uit elkaar gespeeld. Dat zou nog jaren als "de weeffout" in de politiek tot rancune tegen d'66 aanleiding geven, vooral in ARP-kringen. Echter ook in de politiek blijft een inbraak niet onbestraft. Een confessioneel in het nauw levert rare streken en als geen ander werd de vorming van het kabinet-den Uyl de rechtstreekse oorzaak van het ontstaan van het CDA. Een in tien jaar gehalveerde KVP en een sterk gereduceerde CHU werden in de armen gedreven van de onbewogen stabiele ARP, waardoor uiteindelijk de antirevolutionairen de dominante stroming werden in het CDA.

En het woord is beeld geworden

Na het echec van de poging tot partijvernieuwing liep d'66 leeg op enkele getrouwen na en mensen die het postadres niet konden vinden: het eerste stadhoudersloos tijdperk. Er moest een forse reanimatie worden gedaan en daartoe voelde Jan Terlouw zich geroepen.

Zonder dat onderzocht werd waarom de partij in coma was geraakt werd aan de revalidatie gewerkt. Maar zonder verwerkt verleden is er geen toekomst. Het aanvankelijke doel niet gehaald, nou dan zoeken we een nieuw doel: van radicaaldemocratisch naar postindustriële. De jaren 70 waren nu eenmaal de jaren van het "post": postmodern, postindustriële, postideologisch, misschien ook post-

democratisch? Jan Terlouw presenteerde zich als "redelijk alternatief", maar niemand begreep waarvoor. Een alternatief voor al de anderen? Een kringloopwinkel voor diegenen die de oude politieke jas zijn ontgroeit?

Jan Terlouw had niet zo veel met al dat vernieuwen van het politieke en maatschappelijke bestel. Hij was meer een man van vernieuwing van beleid, van aandacht voor veranderingen in de maatschappelijke ontwikkelingen die niet of onvoldoende door de politiek werden opgepikt. Met Jan Terlouw kwam er een stijlwijziging. Hans van Mierlo was een man van "het woord", een begaafd en inspirerend spreker. Jan Terlouw zag zich zelf als de man die het belang van "het beeld" koesterde. In zijn ogen was het voor de aantrekkingskracht van een politicus niet zozeer bepalend "wat hij zei, maar hoe hij het zei en hoe hij er uitzag wanneer hij het zei". Het leek vooral te gaan om de manier waarop een politicus overkwam bij het publiek. Het ging om het imago, de beeldvorming. En precies dat zou Jan Terlouw fataal worden in de tweede combinatie met CDA [nu zonder weeffout] en de PvdA. Hij werd afgerekend op de beeldvorming als opportunistisch, niet in staat een eigen gezicht te laten zien. Terlouw op economie, van Mierlo op defensie en Zeevalking op verkeer en waterstaat [met de A27 als "weg van de meeste weerstand"]: hoezo profileren? Welke mogelijkheden heb je dan om de burger een betere plaats in het politieke en maatschappelijke bestel te geven? Terlouw had zich geprofileerd met een progressief technologie- en milieubeleid – samen met Walter Zegveld – in "Morgen brengen" uit 1979. Wanneer je het als partij in de kracht van je daden zoekt, dan moet je die laten zien: "in het beleid toont zich je identiteit" en daar ging het mis!

Wederom raakte de partij in ongerede, maar nu wel met politieke vertegenwoordigers bij de lagere overheden. Niet zo'n zware coma als eerder, maar toch wat je kan noemen "het begin van een tweede stadhoudersloos tijdperk", een partij in verwarring, zo niet verdoving, een partij van kleine

neringdoenden in een politieke supermarkt met politieke "leiders" volgens de trits "veni, vidi, foetsie".

Terug naar het woord en de reden van bestaan; de paradox van de participerende verandering

De partij was niet zo zeer redeloos, reddeloos en radeloos, maar had wel behoefte aan herstel van de inspiratie en de reanimatie kwam snel van de teruggekeerde Hans van Mierlo. Hij nam 'het woord', herstelde het vertrouwen in de kracht van het werken aan een radicaaldemocratische vernieuwing van de politiek en de maatschappij met vooral een sterkere positie van de burger. Kan je echt tegelijk meedoen aan het politieke spel en de spelregels wijzigen? En was de identiteit echt terug in een partij die nog overwegend bevolkt werd door de instromers op de lokroep van Terlouw?

Na de twee blauwtjes met confessionelen en sociaaldemocraten met grote schade voor de eigen partij, werd ingezet op "paars" als bemiddeling tussen liberalen en sociaaldemocraten, die zich sinds de stelling van Oud in 1952 als alternatieven voor het confessionele centrum beschouwden en door hun polarisatie dat centrum in stand hielden. Een beetje politieke vernieuwing kon geen kwaad, was de overheersende gedachte, en d'66 kon zich duidelijker manifesteren als "vierde stroming" naast confessionelen, liberalen en socialisten.

Het willen dragen van "regeringsverantwoordelijkheid" is een gesublimeerde uiting van een zich generend machtsstreven.

"Wij lopen niet weg voor onze verantwoordelijkheid", betekent in niet-politiek Nederlands: "wij rennen als gekken naar het regeringspluche".

Dat je alleen door aan de regering deel te nemen het politieke systeem zou kunnen veranderen is het meest overtuigend bewijs dat in Nederland de Trias Politica niet werkt.

Machiavelli heeft in zijn "Il Principe" uit 1512 aangegeven dat het succesvol verwerven, behouden en uitbreiden van macht gebaseerd is op leugens, bedrog, intimidatie, chantage en zo nodig moord, mits het volk maar gelooft dat het in hun belang

is.

Uit de geschiedenis van D66 is gebleken dat de concurrentie Machiavelli beter begrepen heeft dan D66 dat deed.

Op zoek naar een identiteit

In de 21^e eeuw heeft D66 het radicaaldemocratisch geboortebewijs ingeleverd voor een toegangsbewijs tot het liberale huis. Het wordt bij de komende verkiezingen druk in het domein der liberalen. De Televisie haalt alweer het oude spelletje "Wie van de drie" uit het archief met: Pechtold namens de Euroliberalen, Rutte namens de marktliberalen en Wilders namens de nationaal Liberalen. De kiezer ondervraagt het drietal en na afloop vraagt de presentator; "wil de echte liberaal opstaan"? En dan springt Jesse Klaver tevoorschijn. Helaas is het feit dat je samenwoont in hetzelfde huis geen garantie dat je ook kan samenwerken. Dus nog een periode Ruttigheid?

Naast de Groen van Prinsterer Stichting, de Abraham Kuyper stichting, de Wiardi Beckman stichting en de Teldersstichting, heeft D66 nu ook een Hans van Mierlo Stichting; helemaal ingebed in het politieke systeem dus. Integratie in het systeem lukt wel, maar veranderen ook?

Het eerste hoogtepunt was met 11 zetels, het tweede met 17 zetels, het derde met 24 zetels en toch bleek het vertrouwen van de kiezer niet stabiel en werd telkens opnieuw verlies geïncasseerd na deelname aan het kabinet. Is d66 gedoemd de partij te worden die vanuit het parlement de politiek het best kan beïnvloeden? Dat zou erg in lijn zijn met de oorspronkelijke doelstelling van d'66: veranderen van het politieke systeem van buitenaf. Wil de kiezer echt dat er een sterk d66 komt dat van buitenaf het kabinet op de juiste koers brengt, zonder te collaboreren met de noodzaak van het corrumperende compromis? Is de Nederlandse kiezer "het compromis", het karakterloze gerommel van kabinetten zat? Ligt daar de uitdaging voor d66?

Van oude partijen en de vernieuwing die voorbijgaat

Na 50 jaar zien we dat Partijvernieuwing vooral Partijvernieling is geworden door toedoen van de oude politieke partijen die niet bereid zijn te veranderen van partijvertegenwoordiger die met last en ruggespraak beleid moet steunen waar hij of zij niet achter staat, naar volksvertegenwoordiger met een directe band met een herkenbare groep kiezers die haar of hem kunnen aanspreken op de ingenomen standpunten.

Na 50 jaar zien we een Politiek en Bestuurlijk systeem dat zich in toenemende mate vervreemd van de burger, in hoge mate op zelfbehoud is gericht, ten diepste gebureaucratiseerd is en geen notie heeft wat er in de samenleving omgaat. De Trias Politica is een farce; de vierde macht is allesoverheersend.

D'66 is in het leven geroepen als beweging om de positie van de burger in het politieke en maatschappelijke bestel te versterken. Wanneer wij na 50 jaar de balans opmaken, dan zien we dat de burger steeds beter is opgeleid, over steeds meer technologie kan beschikken, wereldwijd kan communiceren, maar gelijker tijd het gevoel heeft de controle over het leven, samenleven, overleven, over het inkomen, wonen en werken, over het bestuurd worden, in toenemende mate te verliezen en volledig onderworpen te worden aan het multinationale geweld van de markt en het geld.

Het Europese fiasco

"Er waart een spook door Europa, het is het spook van het cynisme". Toen de Romeinen het Oude Griekenland in hun Rijk inlijfden, vervielen de Grieken in cynisme, omdat hun oriëntatiekader, de polis, verdween en er iets onoverzienbaars voor terugkwam. Dat gebeurt nu in Europa. De Europese cultuurcrisis van het cynisme slaat terug op de veronderstelde onbeheersbaarheid van het politiek-economische proces. De reactie is dan: "alles goed en wel, maar zonder ons" en Brexit als gevolg!

Na 50 jaar zien we een voor de oprechte Europeaan volledig verloedert Europa, dat 60 jaar geleden hoopvol begon. "Europa" is een grote teleurstelling geworden, waarin de deelnemers een

houding aanmeten van "profiteren waar het kan, saboteren waar het moet". Het vluchtelingendrama illustreert de desastreuse praktijk van de mensenrechten in de EU.

Brussel is niet alleen de "kop van jut" voor de anti-bureaucraten, maar ook het verdeelcentrum van de Europese inkomens en vermogens, waardoor de financiële toekomst voor veel burgers steeds onzekerder wordt. Het economisch falen in de crisis van 2008 en het laten voortwoekeren van die crisis ontnemt de burger het vertrouwen. De EU loopt aan de leiband van de multinationals en laat zich door deze MN's financieren. De ECB voert een monetair beleid dat indruist tegen de eigen statuten en niemand blijkt in staat de zaak te corrigeren. "Brussel" is ook de schim waarachter regeringsleiders zich verschuilen wanneer ze maatregelen hebben afgesproken waarvan ze weten dat ze daar in eigen huis geen steun voor kunnen krijgen.

Na de val van de muur schaarde Europa zich achter Fukuyama's triomfalisme over de superioriteit van de westerse kapitalistische marktideologie [met het multinationale geweld van een ontuchtige markt met uitbuiting en uitputting, slavernij en ongelijkheid, rechteloosheid en zelfverrijking, fraude, corruptie en belastingontduiking] en het westerse liberaal politieke stelsel, en – tegen de afspraken binnen de OVSE in – kregen 19^e eeuwse geopolitieke ambities vat op de EU en lijfde de EU voormalige Oostblokstaten met uiterst dubieuze politieke stelsels in, en associeerde de EU zich met voormalige Sovjetstaten, met alle instabiliteitsrisico's van dien.

De op gang gekomen tegenbewegingen zullen in 2017 nog krachtiger van zich laten horen dan tot nu toe. Die tegenbewegingen bestaan uit een drietal stromingen: [1] verreweg de belangrijkste is de beweging tot herstel van de soevereiniteit over het eigen leven, het samenleven en het overleven; [2] als tweede zijn dat de anti-globalistische en de nationalistische "eigen volk eerst" bewegingen, in het onbegrip der geschiedenis weggezet als "populistisch"; [3] als derde zien

we sinds de jaren 90 van de 20e eeuw het gewelddadige verzet dat we kunnen kwalificeren als "de derde wereldoorlog". Niet alleen omdat die oorlog in de derde wereld begonnen is en in alle omvang ook daar nog steeds woedt en zal blijven woeden, maar vooral omdat het karakter van die oorlog tevens een 'vijfde colonne oorlog' is die onder ons wordt gevoerd. De toekomst zal gekarakteriseerd worden door angst, onveiligheid, wantrouwen en onzekerheid, omdat je buurman van nu je vijand van straks kan zijn.

Kortom na 50 jaar is er nog veel te doen voor D66, mocht ze dat willen.

Markelo, najaar 2016, Pieter Fokkink, radicaaldemocraat ad fundum

Aantekeningen

[←1]

Na tien jaar deelname aan verschillende discussiefora over de werking van het politieke stelsel sloot hij zich op 16 september 1966 aan bij het Appèl van d'66 en schreef de eerste "Geschiedenis en Achtergronden van d'66". Was lid van het Hoofdbestuur en voorzitter van meerdere landelijke commissies en lid van de programma commissie voor de verkiezingen van 1998. Was 13 jaar lid/voorzitter van de Statenfractie. Was lid en secretaris van het bestuur van het Wetenschappelijk Bureau van D66 en voorzitter van de redactie van Idee.